

Visiedocument **Toekomstgericht primair onderwijs Berkelland** (versie 1 mei 2015)

1. Achtergrond en visie

1a. Achtergrond

Een groot deel van het Nederlandse onderwijs krijgt de komende jaren te maken met een dalend aantal leerlingen. Dit geldt ook in de gemeente Berkelland, waar het leerlingenaantal in het primair onderwijs van in de periode 2010-2024 daalt van 4.209 naar ongeveer 2.640. Met deze cijfers is sprake van een krimp van ruim 37% in 14 jaar. Ten aanzien van deze cijfers zijn twee opmerkingen op zijn plaats:

- Naarmate de prognose verder af staat van de feitelijke situatie, neemt de afwijkingsfactor toe;
- Mutaties van leerlingen tussen scholen zullen altijd leiden tot afwijkingen in de cijfers, maar hebben geen invloed op het totaal.

De gevolgen van deze 'krimp' zijn niet alleen voelbaar in het onderwijs, ook welzijnsinstelling (denk aan voor-en naschoolse opvang en de verenigingen in sport en cultuur) zullen met de gevolgen geconfronteerd worden. Gekoppeld aan het doorvoeren van door de Rijksoverheid opgelegde bezuinigingen aan gemeenten zullen de gevolgen van deze krimp zichtbaar worden in de leefbaarheid van de dorpen en kernen, de werkgelegenheid, de gebouwsituatie en de bereikbaarheid van de verschillende voorzieningen. De exploitatie van deze voorzieningen komt onder grote druk te staan en de gevolgen voor de financiële huishouding voor de besturen en de gemeente zullen ingrijpend zijn.

Onderwijsinhoudelijk zullen leerkrachten geconfronteerd worden met situaties waarmee men tot nu toe geen ervaring heeft opgedaan. Een voorbeeld daarvan is het werken in een 'drie' combinatieklas, waarvan uit onderzoek blijkt dat de kwaliteit van de opbrengsten van het onderwijs dat wordt gegeven onder druk komt te staan (Bron: Marzano – 'Wat werkt op school'). Daarnaast neemt op kleine scholen de werkdruk onevenredig toe. Als reactie daarop zien we nu dat er modellen in opkomst zijn, waarbij samenwerking en netwerkconstructies er toe bijdragen dat kleinere scholen "gezond" kunnen voortbestaan. Voorbeelden daarvan zijn clusterscholen (groot ondersteunt klein), clusterteams en cluster Intern-Begeleiders.

De leerlingendaling in het primair onderwijs zet zich de komende jaren ook door naar het voortgezet onderwijs. Deze terugloop loopt parallel met een stapsgewijze verandering in het keuzepatroon onder leerlingen.

Er wordt minder gekozen voor een beroeps-oriënterende opleiding en meer voor algemeen vormend onderwijs. Dit zet naar verwachting vooral het vmbo de komende jaren onder druk. Zowel onderwijskundig als bedrijfsmatig.

Er ontstaat leegstand en opleidingen dreigen uit de regio te verdwijnen. Onderwijs ontwikkelingen vragen om een andere leeromgeving, waar de huidige deels verouderde gebouwen niet voor zijn toegerust.

1b. Visie

De gemeente Berkelland heeft in het licht van de demografische krimp en in samenspraak met de besturen in het Primair- en Voortgezet Onderwijs, de volgende uitgangspunten geformuleerd (visie):

- *Krimp is een feit. Het opvangen van de gevolgen van de krimp moet worden gerealiseerd middels een integrale aanpak (met de andere maatschappelijke partners), waarbij de aanpak per kern kan verschillen. Bij de aanpak van de krimp richt men zich in eerste instantie op de leeftijdsgroep van 2 tot 12 jaar, omdat in die leeftijdsgroep de krimp zich al nadrukkelijk manifesteert. Daar waar zich mogelijkheden voordoen om die leeftijdsgrens verantwoord op te rekken, zal dat worden onderzocht. Deze visie moet door zowel de gemeente als de maatschappelijke partners worden doorvertaald in de benodigde beleidswijzigingen en -plannen voor de langere termijn. Onderwijs en verenigingen die actief zijn in de sport en cultuur zullen samen moeten werken aan duurzame oplossingen.*
- *Het behoud van de kwaliteit van de (onderwijs) voorzieningen staat voorop.*
- *Daar waar mogelijk en verantwoord wordt samenwerking in diversiteit en pluriformiteit als ook opschaling nagestreefd.*

1c. Effecten van de geformuleerde visie

Vanuit deze visie moeten de volgende effecten worden nagestreefd:

- Het voor korte- en lange termijn waarborgen van de bereikbaarheid van onderwijs en andere functionaliteiten voor alle burgers in de gemeente Berkelland;
- Gerichte (financiële-) investeringen vanuit integrale beleidsbenadering in plaats van doelgroepenbeleid
- Binnen de gemeente Berkelland is een pluriform onderwijsaanbod aanwezig
- Bij het realiseren van toekomstige onderwijsvoorziening wordt standaard de aanvullende mogelijkheden onderzocht voor de 2 tot 4 jarigen

1d. Veiligheid en bereikbaarheid

Bij de uitwerking van de visie en de beoogde effecten daarvan moet specifiek aandacht worden gegeven aan de veiligheid van de schoolroutes die kinderen en ouders moeten afleggen om de meest nabij gelegen school te bereiken. Een straal van 3 kilometer rond de school wordt gehanteerd als voldoende bereikbaar voor ouders en kinderen (zie rapport Onderwijsraad "Grenzen aan kleine scholen" pag. 21 e.v. en de uitkomsten van de interactieve avonden die zijn gehouden in de Achterhoekse gemeenten middels de Transitieatlas). Nog nadrukkelijker moet deze schoolroute beoordeeld worden op kind veiligheid. Indien het noodzakelijk is om voor het realiseren van een veilige schoolroute de provincie erbij te betrekken, trekken gemeente en schoolbesturen gezamenlijk op.

2. Werkwijze

In het najaar van 2014 hebben werkbijeenkomsten plaatsgevonden met vertegenwoordigers van de gemeente en de schoolbesturen PO. De bijeenkomsten zijn georganiseerd met vertegenwoordigers van het onderwijs per kern. Deze werkbijeenkomsten komen voort uit de speciale OOGO vergadering die op 15 oktober 2014 is belegd over het thema 'krimp'. Vanuit deze vergadering is de ambitie geformuleerd om op kernenniveau de gevolgen van de krimp aan te pakken in nauwe samenwerking tussen gemeente en schoolbesturen met in achtneming van de onderscheidende verantwoordelijkheden. Het doel is om kwalitatief goed, pluriform en bereikbaar

basisonderwijs bereikbaar te houden voor kinderen en hun ouders. Een specifiek aandachtspunt vormt de consequentie voor de huisvesting.

Ervaringen in de aanpak van de krimpproblematiek in delen van ons land die hier al in een eerder stadium mee zijn geconfronteerd hebben opgeleverd dat oplossingen daar uitsluitend middels een integrale aanpak te realiseren zijn. Concurrentie tussen scholen en instellingen leidt slechts tot kapitaalsvernietiging van middelen en energie, zonder duurzaam resultaat. Samenwerking en Kwaliteit vormen de kernwoorden van de beoogde aanpak, zo ook in de gemeente Berkelland.

3. **Tijdpad**

De resultaten van het overleg tussen de schoolbesturen en de gemeente moet leiden tot het vaststellen van een breed gedragen beleidsdocument voor 1 mei 2015. Dit document moet worden gezien als een nadere uitwerking van het bijgestelde document "Notitie ter voorbereiding van een onderwijsvisie voor het basisonderwijs in de gemeente Berkelland" dat op 12 november 2014 in een gezamenlijke bijeenkomst van gemeente en schoolbesturen is geactualiseerd.

4. **Voor welke opdrachten weet het basisonderwijs zich gesteld?** **Opdracht voor het onderwijs**

- **Invoering Passend Onderwijs/Inclusief Onderwijs:**

De regiegroep Passend Onderwijs hanteert de volgende definitie: Passend Onderwijs is een organisatorische en/of onderwijskundige setting (lokaal/regionaal), waarbij gezamenlijke schoolbesturen hun onderwijsbeleid zo hebben ingericht dat er voor alle leerlingen in die lokale/regionale situatie een passend onderwijsarrangement is.

- **Scholen krijgen de wettelijke verantwoordelijkheid voor de 2 - 12 jarigen.**

- **Ambities Bestuursakkoord met uitwerking in Scholen aan Zet:**

Onderwijskwaliteit

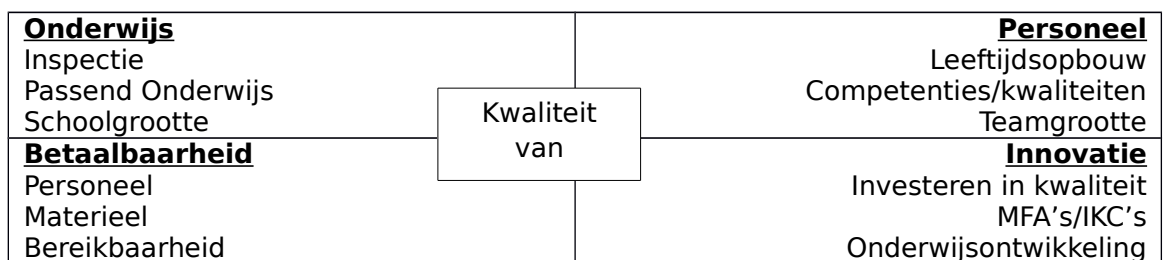
- Voorkomen dat zwakke scholen ontstaan
 - Opbrengstgericht werken met nadruk op de vakken taal en rekenen; in 2015 werkt 60% van de basisscholen opbrengstgericht
 - Alle schoolbesturen voor basisonderwijs formuleren in 2015 meetbare doelen voor het beoordelen van leerprestaties
 - In 2015 heeft 90% van de basisscholen een uitdagend aanbod voor cognitief talentvolle en hoogbegaafde leerlingen
 - In 2015 betreft 60% van de scholen ouders actief bij de ontwikkeling en leerprestaties van hun kinderen
- **Vroegschoolse educatie**
 - Alle scholen die extra geld krijgen om onderwijsachterstanden weg te werken (gewichtenscholen), brengen in 2015 opbrengsten vroegschoolse educatie in beeld.

- OCW brengt scholen en schoolbesturen in positie door het stimuleren van experimenten gericht op startgroepen voor peuters in het onderwijs. (ps. het ministerie noemt het pilots)
- De PO raad stimuleert scholen om:
 - Voldoende aanbod vroegschoolse educatie met gecertificeerde leraren te realiseren
 - Te werken aan de verbeterpunten uit de bestandsopname VVE van de Inspectie van het Onderwijs
 - In overleg met de gemeenten samen te werken aan de bestrijding van onderwijsachterstanden
- De PO-Raad is van mening dat kinderen het recht hebben om al hun talent te ontwikkelen. Bij goed onderwijs voor elk kind hoort ook een goede start voor elk kind. Eén basisvoorziening voor alle kinderen van 2,5 tot 4 jaar zorgt ervoor dat er een basis wordt gelegd voor de verdere ontwikkeling van kinderen. Al geruime tijd werken onderwijs, kinderopvang, peuterspeelzalen en gemeenten op lokaal niveau samen om dit te realiseren. Ook de Onderwijsraad geeft in haar advies 'Een onderwijsstelsel met veerkracht' aan dat voor de ontwikkelkansen van vooral jonge kinderen verdergaande integratie van onderwijs, opvang en zorg noodzakelijk is.
- **Rapport Onderwijsraad**
 De raad vindt dat de kwaliteit van het onderwijs gewaarborgd moet zijn, ook in dunbevolkte gebieden. Alle kinderen hebben immers recht op goed onderwijs. Een toename van het aantal kleine scholen als gevolg van de dalende leerlingenaantallen zet druk op de kwaliteit en de kosten van het onderwijs. Op termijn is dat onhoudbaar. Kleine scholen zijn vaker zwak en kunnen moeilijker de rol van sociale ontmoetingsplaats voor leeftijdsgenoten waarmaken. Daarom adviseert de raad om het aantal kleine scholen te beperken. Ook met minder scholen is de keuzevrijheid voor ouders en leerlingen in Nederland te garanderen. Op redelijke afstand moeten ouders en leerlingen ten minste uit een openbare en een bijzondere school kunnen kiezen.
- **Initiatief Sander Dekker: Onderwijs 2032**
 Een kind dat in 2015 voor het eerst naar school gaat, zal rond 2032 op eigen benen staan. Leert dit kind nú op school wat het dan nodig heeft om een goede start te maken? Dekker: 'Wanneer we het over onderwijs hebben gaat het vaak over randvoorwaarden: groepsgrootte, kwaliteit van de leraren, tegen gaan van pesten. Belangrijke zaken. Maar we hebben het veel minder vaak over de inhoud: wat zouden kinderen moeten leren op de basisschool en middelbare school? En als we het over de inhoud hebben is het vaak erg 'hapsnap'. Het ene moment wordt geroepen dat het onderwijs voor alle kinderen zwemles moet verzorgen, het volgende moment zouden alle kinderen EHBO moeten leren. Bij scholen ontstaat zo een gevoel van overladenheid. Het is daarom de hoogste tijd om het totaal van de onderwijsinhoud tegen het licht te houden.'
- Een nieuwe tijd vraagt om nieuwe vaardigheden (21st Century Skills)

Technologie heeft de manier waarop we samen werken en leven enorm veranderd. Nieuwe functies ontstaan en vragen om andere of nieuwe competenties, de zogenoemde 21st century skills. Naast taal en rekenen en de kernvakken, zijn de competenties samenwerken, creativiteit, ICT-geletterdheid, communiceren, probleemoplossend vermogen, kritisch denken en sociale en culturele vaardigheden van belang. Ook een betrokken, ondernemende en nieuwsgierige houding komen van pas in de 21ste eeuw.

Bovenstaande aspecten zijn samengevat in het volgende kwadrant:

Om bovenstaande kwaliteit te kunnen leveren, is een school met 4 gecombineerde groepen een minimale basis (zie rapport 'Onderwijs ons goed' RPCZ in opdracht van PPOZ d.d. 22-10-2010). Scholen die aan dit criterium niet voldoen moeten door extra inspanning in staat gesteld worden om aan de vier kwaliteitscriteria te kunnen voldoen.

Als antwoord op het hier boven genoemde organisatievraagstuk ontwikkelen zich initiatieven die werken vanuit een heel andere visie op leren. Essentieel zijn de nieuwe wijze waarop het leren wordt georganiseerd, een variëteit aan leerbronnen en een actieve opstelling van de leerling. Leerlingen gaan zelf op zoek naar antwoorden op vragen die zij belangrijk vinden. Het eigenaarschap van het leren zit bij het kind en de leerkracht neemt de rol in van coach. Voorbeeld daarvan is het zgn. 'Wittering concept'.

5. De Kwalitatieve uitgangspunten

De krimp zal onherroepelijk leiden tot het beoordelen van de levensvatbaarheid van de scholen op middellange termijn. Bij deze beoordeling gelden de volgende kwalitatieve uitgangspunten: Kwaliteit (van het onderwijs), bereikbaarheid,

identiteit, kleinschaligheid kernwoorden. Vanuit een lange termijn: Financieel beleid.

Uitgewerkt zien de uitgangspunten er als volgt uit:

- I. Kwaliteit: School- bestuursnorm evenals inspectienormen.
 - Diversiteit in onderwijsconcepten is wenselijk
 - Diversiteit in ondersteuning van onderwijsbehoeften van leerling is gewenst
- II. Bereikbaarheid: o.a. bereikbaarheid voor kinderen-ouders.
 - Een straal van 3 km rond de school wordt gehanteerd als voldoende bereikbaar voor ouders en kinderen. Dit gekoppeld aan de huidige of te ontwikkelen infrastructuur (zie rapport Onderwijsraad "Grenzen aan kleine scholen" en "" Eindrapport Transitieatlas Primair Onderwijs Achterhoek).
- III. Levensbeschouwelijke identiteit: Voor de kwaliteit van de leefbaarheid is het van belang dat er diversiteit blijft in de levensbeschouwelijke kleur van het onderwijsaanbod
- IV. Kleinschaligheid: Een getalsmatige ondergrens voor de instandhouding is niet absoluut. Veel belangrijker is vraag in hoeverre een school ook op middellange termijn in staat is om de gewenste onderwijskwaliteit te leveren binnen een positief economisch perspectief.
- V. Financieel beleid: Afstemming tussen middelen gemeente en onderwijsbesturen kan leiden tot het effectief inzetten van de beschikbare middelen.
Het inzetten van een derde geldstroom kan worden onderzocht door besturen en gemeente. Er zijn mogelijk lange termijn investeerders zoals pensioenfondsen die interesse hebben om te participeren.

6. Uitwerking

Aan de hand van de meest recente prognoses, de beschikbare huisvestingsgegevens vanuit de gemeente Berkelland en overzichtskaart zoals deze eerder door de gemeente Berkelland is opgesteld, hebben de besturen zich met behulp van bovenstaande uitgangspunten gebogen over de toekomstbestendigheid van de scholen binnen de gemeente. In de gesprekken met de bestuurders is de zogenaamde houtkoolschets als onderlegger gebruikt voor het definitieve document "Opbrengst 1^e verkenning toekomst primair onderwijs Berkelland" van 1 mei 2015.

Bovenstaande gegevens vormen de basis voor de toekomstige aanpassing van het Integraal Huisvestingsplan (IHP) van de gemeente Berkelland. Hierin worden ook voorzieningen betrokken voor 2 - 4 jarigen. Het geheel moet opleveren dat voor de gemeente Berkelland tot in middellange termijn kwalitatief goede onderwijsvoorzieningen beschikbaar zijn die voldoen aan de genoemde kwaliteitscriteria.

Borculo, ... juli 2015

Namens de gemeente Berkelland,
wethouder H. Boer

Namens het bestuur van VCO Oost-Nederland,

de heer J. Wierstra

Namens het bestuur van OPONOA,
de heer J. Siemerink

Namens het bestuur van Delta,
de heer R. Beekhuizen

Namens het bestuur van Stichting Keender,
de heer P.J. Buhler

Namens het bestuur van Gelre Veste,
de heer F. Remerie

Namens het bestuur van Jorisschool,
mevrouw A. Wensink

Namens het bestuur van SKBG,
de heer P. Appel